

Barraques al peu del castell, c.1960. Arxiu Històric del Poblenou

Inauguració de la placa commemorativa en homenatge als habitants de l'antic barri de barraques del Camp de la Bota

- » La ciutat inaugura una nova placa commemorativa en homenatge als habitants dels antics barris de barraques
- » La placa del Camp de la Bota està situada davant l'entrada principal del Museu Blau de Ciències Naturals
- » A finals dels anys cinquanta del segle XX, unes 100.000 persones, un 7% de la població de Barcelona, vivien en barraques

» Un nou pas en la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona

Diuenge 22 de febrer a les 12.30 del matí es fa un altre pas per recuperar la memòria dels barris de barraques de Barcelona, amb la col·locació d'una placa commemorativa en homenatge als habitants del **barri de barraques del Camp de la Bota**. Per extensió, l'homenatge és a tots aquells que van haver de passar molts anys de la seva vida vivint en barris de barraques.

La placa commemorativa està situada davant l'entrada principal del Museu Blau de Ciències Naturals, a l'edifici Fòrum (Parc del Fòrum, Pl. Leonardo da Vinci 4-5), lloc que correspon a l'emplaçament d'una de les fites més característiques del Camp de la Bota, el castell de les Quatre Torres.

En la placa, una fotografia (la que surt reproduïda a la portada del dossier) defineix el paisatge del barri del Camp de la Bota: el castell rodejat de barraques. El text és aquest:

BARRAQUES DEL CAMP DE LA BOTA

BARRAQUES DEL CAMP DE LA BOTA

“El barri de barraques del Camp de la Bota va existir entre 1925 i 1989 al voltant d'una fortificació militar, en una zona castigada pels temporals de mar i que a la postguerra va ser lloc d'afusellament de presos polítics. Als anys seixanta, al Camp de la Bota hi vivien unes 4.000 persones, gent treballadora, en condicions precàries. Barcelona ret homenatge als seus habitants.”

» El Camp de la Bota

El barri de barraques del Camp de la Bota estava situat entre l'antiga via del tren de la costa i la platja, en una zona sovint inundada pels temporals de mar. Abans era un espai de sorra i aiguamolls on a principis del segle XIX les tropes de Napoleó feien servir un talús de pedra i sorra o parapet, en francès "butte", per fer pràctiques de tir. D'aquí va venir el nom de Camp de la Bota. L'any 1855 els militars van fer un edifici fortificat, popularment anomenat el castell de les Quatre Torres, per controlar els moviments obrers, molt actius al Poblenou.

Es coneix l'existència de barraques a la zona des del 1870. Arran de mar hi havia un barri de pescadors que va rebre el nom de Pequín, segons la tradició per l'arribada d'un grup de xinesos el 1898, quan Espanya va perdre les Filipines. Va créixer amb l'arribada d'immigrants per les obres de l'Exposició Universal de 1888, que no trobaven habitatges. Cap al 1900 a Pequín ja hi vivien unes 700 persones.

Els temporals de 1932 i 1934 van destruir moltes cases, i part dels habitants van fer barraques prop del castell. El barri de Pequín ja rebia el nom de Camp de la Bota, i a finals dels anys quaranta va sumar les barraques del nucli veí del Parapet, al terme de Sant Adrià de Besòs.

Efectes dels temporals al Camp de la Bota i al Bogatell. Arxiu Històric del Poblenou

El franquisme va ser cruel amb els seus dissidents. Al Parapet del Camp de la Bota, del 1939 al 1952, van ser afusellades a trenc d'alba més de 1.700 persones, la meitat dels executats a Catalunya. Els veïns de les barraques van haver de conviure anys amb els afusellaments.

La població va créixer amb la immigració de la postguerra. L'any 1963, a Pequín, hi havia 378 barraques amb 1.968 persones, i, al Parapet, 289 barraques amb 1.447 habitants, amb 35 famílies gitanes. En total, 3.415 habitants en 667 barraques. Alguns censos eleven la població del barri per sobre de les 4.500 persones.

L'any 1953 el Castell va passar a ser de l'Església. Es va convertir en una escola avançada que seguia la "Pedagogia de l'Oprimat" de Paulo Freire. Francesc Botey, l'escolapi que la dirigia, va ser detingut i tancat a la presó. Botey va ser molt actiu entre els gitanos.

Les condicions al barri, sense clavegueram ni serveis essencials, eren insalubres. Davant la desatenció per part de les autoritats, als anys seixanta assistents socials de Càritas van muntar la guarderia, un dispensari i un centre social. També es va fer equipaments específicament per a la població gitana: l'escola gitana Chipén Talí, el parvulari, la guarderia Belendai, la Cooperativa d'Artesania Gitana. Més tard es va crear l'escola nacional Manuel de Falla. Al Camp de la Bota hi havia alguns comerços, safareigs públics i diverses fonts.

La xifra de barraquistes no pararia d'augmentar fins que la majoria van ser real·lotjats al polígon de la Mina, a Sant Adrià de Besòs, als anys setanta. Però el Camp de la Bota encara va ser el destí de gent procedent d'altres barris de barraques. Als deteriorats barracons municipals hi vivien 93 famílies, i l'any 1987 hi restaven 72 barraques amb 385 persones, la majoria d'ètnia gitana. Els últims habitants van abandonar el Camp de la Bota el juliol de 1989.

Les transformacions urbanístiques del Fòrum de les Cultures del 2004 han esborrat qualsevol rastre del barri. Per recuperar la memòria, el febrer de 2015 s'ha col·locat davant de l'edifici Fòrum, on havia existit el castell de les Quatre Torres, una placa en homenatge als habitants del Camp de la Bota.

» Els barris de barraques del litoral

El litoral de Barcelona, des de la Barceloneta fins al Besòs, ha viscut una profunda transformació. On ara hi ha els passejos, platges i ports i nous barris residencials, en el passat hi havia fàbriques, les vies del ferrocarril de la costa i una platja insalubre on s'abocava runa i residus industrials. **En aquest litoral desenes de milers de persones van viure al llarg d'un segle en barris de barraques**, al **Somorrostro**, el **Bogatell**, la **Mar Bella**, **Pequín** i el **Camp de la Bota**, en condicions molt precàries i a mercè dels temporals de mar. A més, hi havia un nucli de **Rere Cementiri**, al Poblenou.

Els barris van sorgir a finals del segle XIX i principis del segle XX. La població era gent treballadora procedent majoritàriament del País Valencià, Múrcia, Aragó i Andalusia. Els barris del Camp de la Bota i Rere Cementiri són els últims que van enderrocar, just abans dels Jocs Olímpics del 1992.

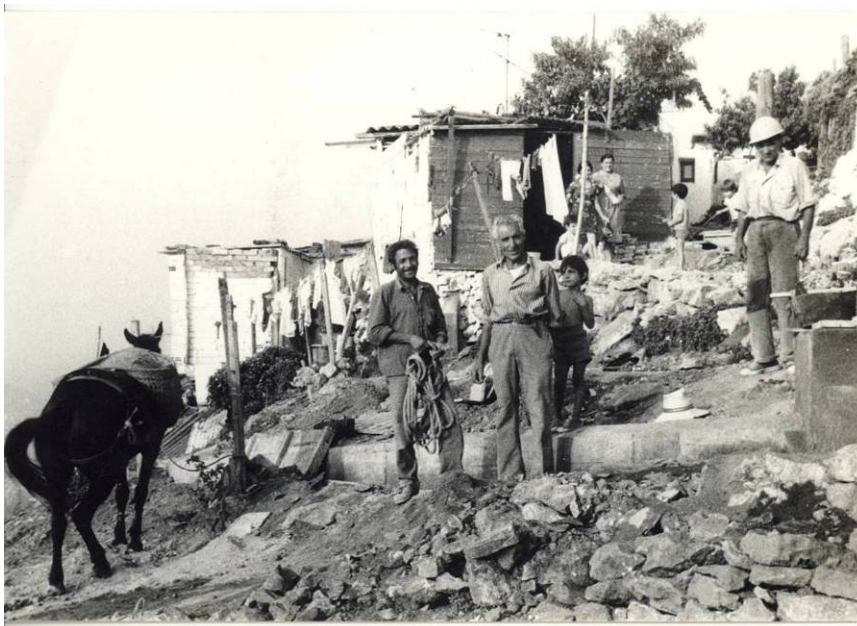
Vida quotidiana al Camp de la Bota, 1967. Arxiu Històric del Poblenou

» El barraquisme a Barcelona

A finals dels anys cinquanta del segle XX, **unes 100.000 persones, un 7 per cent de la població de Barcelona, vivien en barraques** a causa d'una falta d'habitatge crònica. Els últims grans nuclis de barraques de Barcelona es van enderrocar poc abans dels Jocs Olímpics de 1992. La ciutat girava full a un episodi llarg i important de la seva història que havia durat més d'un segle.

Des de finals del segle XIX i al llarg del segle XX, el barraquisme va ser un fenomen important a Barcelona. Als anys vint hi havia 6.000 barraques, i un centenar de nuclis s'estenien per moltes zones de la ciutat: al litoral i a la muntanya de Montjuïc (amb barris com Tres Pins i Can Valero), als dos extrems de la trama de l'Eixample i en una corona de nuclis menors pels turons i al peu de Collserola.

Amb la gran immigració després de la Guerra Civil i fins als anys seixanta, la població dels barris de barraques va augmentar molt i van aparèixer nous assentaments als turons del Carmel, la Diagonal, el barri de la Perona i molts altres.

Construcció de barraques al Carmel, cap a l'any 1955. Col. Custodia Moreno

El 1949, les autoritats franquistes organitzen el 'Servicio de Control y Represión del Barraquismo', que, entre altres mesures, aplica retornar els nouvinguts als llocs d'origen: la ciutat oficial reprimeix el barraquisme però alhora el tolera, sobretot quan el creixement econòmic es reprèn i es necessita mà d'obra per a la indústria, el comerç o el servei domèstic. A finals dels anys cinquanta s'arriba a la màxima expansió, amb **unes 20.000 barraques i unes 100.000 persones**.

A partir dels anys seixanta, l'acció comunitària dels assistents socials va anar acompanyada del sorgiment d'un teixit associatiu i reivindicatiu, la llavor de futurs moviments veïnals que van aconseguir algunes millores als barris i van reclamar pisos.

Can Valero a Montjuïc, anys 50. 'El barraquismo en Montjuïc.' Marcial Echenique. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona

L'eradicació dels barris de barraques va durar dècades. Sovint s'eliminaven per fer-hi actuacions urbanístiques: les barraques de la Diagonal, l'any 1952, per a la celebració del Congrés Eucarístic Internacional; les de Maricel, a Montjuïc, el 1964, per fer-hi el parc d'atraccions; les de Can Tunis, per construir la Ronda Litoral. El Somorrostro es va anar enderrocant per fer lloc al Passeig Marítim. Malgrat la construcció de polígons d'habitatges als anys seixanta i setanta, els últims nuclis no van desaparèixer fins poc abans dels Jocs Olímpics del 1992.

» La recuperació de la memòria

El rastre dels llocs on hi havia les barraques s'ha esborrat. Però la memòria no ha desaparegut en els milers de persones que van viure aquella realitat, en alguns casos durant molts anys. Ells i els seus familiars, habitants dels nous barris de la ciutat, són una part important de la ciutadania de Barcelona. Alguns han preferit oblidar uns anys difícils, però per molts aquella experiència forma part de la seva vida i també de la vida de la ciutat. **Creuen que s'ha esborrat massa el record d'una part de la història**, i que no s'ha d'oblidar el passat.

La comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona va proposar un seguit d'accions per fer visible una part llargament oblidada de la història de la ciutat. La primera va ser la recuperació oficial del nom Platja del Somorrostro, que es va inaugurar el març del 2011. La segona, un **conjunt d'elements commemoratius als indrets on hi havia el principals barris de barraques de la ciutat**. La petició ciutadana va rebre el suport de 81 entitats veïnals, socials i culturals, i de més de 800 persones d'àmbits professionals molt diversos. **L'Ajuntament de Barcelona va assumir el ferm compromís de fer-la realitat**, i ja s'ha iniciat la col·locació d'aquests elements commemoratius amb la placa commemorativa de la platja del Somorrostro inaugurada el 25 de novembre de 2014. Les plaques configuraran una ruta per la història del barraquisme.

» Les plaques commemoratives

El conjunt d'elements el formen:

Quatre plaques commemoratives de format gran en punts representatius dels grans conjunts de barris de barraques de la ciutat. Al **litoral**, a la platja del Somorrostro. A **Montjuïc**, a la zona on hi havia grans barris com Can Valero. Al **Carmel**, al cim del turó de la Rovira, on s'han rehabilitat les restes de les barraques i on el Museu d'Història de Barcelona ha creat un espai patrimonial per conèixer el barraquisme a Barcelona. I al lloc on hi havia el barri de **la Perona**, a Sant Martí de Provençals i a la Verneda.

Set plaques que recorden l'emplaçament de nuclis de barraques concrets i significatius a diferents zones de la ciutat: el **Camp de la Bota** i el barri de **Rere Cementiri**, al litoral; el **Poble-sec** i **Can Tunis**, a Montjuïc; el barri de **Raimon Casellas**, a Can Baró; les barraques de **Santa Engràcia**, al barri de la Prosperitat, a Nou Barris, i les de la **Diagonal i Santa Gemma**, a les Corts. Posteriorment s'hi afegiran més plaques per recordar les barraques de **l'Hospital de Sant Pau** i altres punts.

El recorregut pel conjunt de plaques permet conèixer una part del passat recent de la ciutat que havia estat massa temps ignorat, i homenatjar els que van viure a les barraques i van ajudar amb el seu esforç a fer gran Barcelona.

» Altres iniciatives sobre la història del barraquisme

L'espai patrimonial del Turó de la Rovira (MUHBA) on la rehabilitació de la bateria antiaèria de la Guerra Civil espanyola i la consolidació de les importants restes de les barraques que s'hi van construir a principis dels anys quaranta permeten aprofundir en el coneixement del barraquisme a Barcelona. Ara s'hi està enllestit la segona fase d'aquest conjunt patrimonial. El MUHBA també ha publicat la guia urbana **Barraques/BCN**, amb un plànol de la situació d'alguns dels principals nuclis de barraques que van existir a la ciutat.

Del 2008 al 2009, el Museu d'Història de Barcelona va presentar l'exposició **Barraques. La ciutat informal**, un important impuls per a la recuperació d'una història oblidada, resultat de cinc anys de recerca del grup Pas a Pas, i el març de 2011 es va presentar el llibre **Barraques. La Barcelona informal del segle XX**, editat per Mercè Tatjer i Cristina Larrea i publicat per l'ICUB i l'Ajuntament de Barcelona, que aporta un gran cabal d'informació sobre un tema que s'havia tractat poc. L'any 2012 es va publicar **Barraquisme: la ciutat (im)possible**, obra de Xavi Camino, Òscar Casasayas, Pilar Díaz, Maximiliano Díaz, Cristina Larrea, Flora Muñoz i Mercè Tatjer, publicat per la Generalitat de Catalunya.

Altres llibres publicats en els darrers anys recullen el testimoni fotogràfic o el testimoni personal de la vida als barris de barraques, com **Barraques, la lluita dels invisibles**, de Laura de Andrés Creus. En les dècades precedents, pocs autors havien aprofundit abans en l'estudi sistemàtic del barraquisme a Barcelona. Els llibres de **Josep Maria Huertas** i **Jaume Fabre**, i els de **Francesc Candel** eren els més significatius, juntament amb els treballs publicats per assistents socials com **Rosa Domènech** o **Carne Garriga**. A més, va haver-hi l'important treball documental de fotògrafs i cineastes que van ajudar a fer visible una realitat que no es volia veure.

Barri del Somorrostro, c. 1950. Xavier Vallory March

L'any 2003 es va presentar l'exposició *Somorrostro* al Museu d'Història de Catalunya. El dossier "Memòria del barraquisme", en el número 106 de la revista *Carrer*, de la FAVB, va aportar molta informació. I a TV3, amb el reportatge del programa "30 Minuts" *Barraques. L'altra ciutat* i el documental *Barraques. La ciutat oblidada*, emès al programa "Sense ficció" es va plantejar la necessitat de recordar una part important de la història col·lectiva, a partir de la qual van sorgir moviments veïnals que han contribuït a configurar la ciutat actual. Al final del documental una de les protagonistes, Julia Aceituno, va fer la seva petició perquè hi hagués un record públic dels anys del barraquisme:

Julia Aceituno: *"No quieren recordar que aquí estuvo el Somorrostro. Pues estuvo. Y estuvo muchos años, de sufrimiento, de penuria..."*

José Aceituno: *"No, no hay ni un letrero que ponga Somorrostro..."*

Julia Aceituno: *"Nosotros sufrimos mucho, pero al final hemos tenido la recompensa. Pero lo único que echo en falta es que hay carteles que pone: 'Avenida Icaria', 'Bogatell'... ¿Y el Somorrostro, dónde lo han dejado? Porque allí estuvo el Somorrostro. **Quieran o no quieran, estuvo allí el Somorrostro. Yo creo que los que hemos vivido allí nos merecíamos por lo menos que en las placas el Ayuntamiento hubiera puesto 'Somorrostro'. Yo voy a escribir una carta al Ayuntamiento y se lo voy a solicitar, que pongan que allí estuvo el Somorrostro. Porque es como un homenaje para todos los que vivimos allí. No ya por nosotros, sino por todos. Porque nos lo merecemos, creo yo.**"*

Aquesta demanda és la que ara es comença a fer realitat.

Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona, formada per Mercè Tatjer, Alonso Carnicer, Sara Grimal, Jordi Giró, Custodia Moreno, Oriol Granados, Rafel Usero, Francesc Banús i José Molina, amb l'assessorament de Jaume Fabre i Josep Maria Monferrer.